

Використана література:

1. *Болюбаши Я. Я.* Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: навчальний посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К. : ВВП “Колос”, 1997. – 64 с.
2. *Дворецька Л. П.* Про впровадження тестових технологій у практику вимірювання навчальних досягнень учнів з математики // *Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні проблеми теорії і методики навчання математики”*. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – С. 50-51.
3. *Кобзар О. Б.* Дидактична роль нових інформаційних технологій у навчальному процесі вищої медичної школи // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / ред. кол. : В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко та ін.* – К. : НМЦ ВО, 2002. – Вип. 32. – С. 86-96.
4. *Марценюк С.* Впровадження інноваційних комп’ютерних методів навчання // *Освіта. Технікуми, коледжі.* – 2004. – № 2 (8). – С. 10-11.
5. *Швидкий О.* Тестовий контроль у навчальному процесі // *Освіта. Технікуми, коледжі.* – 2002. – № 1. – С. 19-21.

Мельниченко Е. П. Основные методы и формы обучения в современной высшей школе.

В статье представлено методические проблемы преподавания в высших учебных заведениях. Большое внимание уделено использованию различных форм и методов обучения в высшей школе. Описаны основные этапы организации современной лекции, семинаров, лабораторно-практических работ и особенности их эффективности.

Ключевые слова: *улучшение качества образования, методика, лекция, лабораторно-практическое занятие, семинар, контроль знаний.*

Melnishenko E. Basic methods and forms of studies in modern high school.

The article presents the methodological problems of teaching in higher education. Much attention is paid to the use of various forms and methods of teaching in higher education. Describes the main stages of organization of modern lectures, seminars, laboratory and practical work and especially their effectiveness.

Keywords: *improving the quality of education, methodology, lecture, laboratory workshops, seminars, knowledge control.*

***Михайліченко М. В.,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова***

РЕЙТИНГУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

У статті обґрунтовано рейтингування як механізм регламентації діяльності вищих навчальних закладів та системи забезпечення якості освіти. Проаналізовано світовий досвід рейтингової системи оцінки університетів, встановлено основні критерії рейтингів. Охарактеризовано сучасний стан вищої освіти України та можливі шляхи входження українських ВНЗ до світової системи рейтингів.

Ключові слова: *якість вищої освіти, рейтинг, критерії рейтингів, світові рейтинги, типи вітчизняних рейтингів, державна акредитація, визнання.*

Найважливішою тенденцією сьогодення, яка визначає суспільні пріоритети ХХІ століття, є посилення уваги до проблеми якості освіти. Сучасна освітня парадигма характеризується сутнісними змінами. На законодавчому рівні запропоновано ряд нововведень, які мають змістити акценти в освіті на контроль за її якістю та надати всій освітній системі прозорості та об’єктивності [1].

Основними механізмами регламентації діяльності вищих навчальних закладів і системи забезпечення якості освіти в Україні є процедури ліцензування та акредитації.

Крім того, існують допоміжні процедури, що визначають рівень якості освіти, – рейтингування та моніторинг діяльності навчальних і наукових закладів та їх структурних підрозділів. Особлива роль державної акредитації полягає в тому, що вона має гарантувати відповідність якості та рівня навчання державним вимогам, а випускники навчальних закладів, що навчалися за акредитованими спеціальностями, мають право на отримання документа про освіту державного зразка [3].

Для здійснення поставленої мети в Україні є всі необхідні складові інформаційної інфраструктури, розвинена телекомунікаційна структура, системи захисту інформаційного змісту та верифікації інформації в глобальній мережі Internet, розробляються різноманітні технології менеджменту інформаційних послуг, функціонують портали для збору статистичної та аналітичної інформації діяльності органів державної влади і портал Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Зазначимо, що фахівцями Харківського національного університету радіоелектроніки спільно з Міністерством освіти і науки України та партнерами Університету м. Ювяскюля (Фінляндія), Інституту інформаційних технологій та телекомунікацій м. Сержі (Франція), Університету м. Малаги (Іспанія) реалізовано проект TEMPUS SM_SCM-T020B06-2006 (UA) “Towards Transparent Ontology-Based Accreditation” “Новітня інформаційна технологія забезпечення прозорості акредитації університетів”. Метою проекту стало дослідження проблем забезпечення якості освіти в Україні та надання рекомендацій щодо удосконалення технології забезпечення якості національної освіти через процедури акредитації, ліцензування та рейтингування вищих навчальних закладів України [3].

Науковцями вказується, що рейтинг за своєю сутністю є відображенням сукупності громадських думок та оцінок зацікавлених в освіті сторін відносно відповідності освітніх ресурсів, процесів та результатів навчання вимогам сучасного світу [4;6;10;11]. Цілі рейтингового оцінювання спрямовані на сприяння модернізації та гнучкості освітянської сфери; своєчасне надання потенційним споживачам (абітурієнт, працедавець, державні структури) адекватної порівнювальної інформації про статус вищих навчальних закладів; забезпечення прав молоді людини на працевлаштування за рахунок забезпечення якості освіти. Рейтинги представляють об'єктивну, прозору та максимально повну інформацію про якість освітніх послуг. Також рейтинги дають можливість зрозуміти механізм ціноутворення в сфері платної освіти у ВНЗ й відповісти на запитання про оптимальність співвідношення “ціна / якість освіти”. Система рейтингування ВНЗ не тільки є визнаною та працює у багатьох країнах світу, а й постійно координується та вдосконалюється. Прикладом цього можуть слугувати затверджені 20 травня 2006 року в Берліні Міжнародною Експертною Групою з Ранжування (IREG), так звані “Берлінські принципи ранжування ВНЗ”. У цілому ж рейтинги системи оцінки університетів світу здійснюються на локальному, державному, регіональному, континентальному і світовому рівнях.

Уперше список кращих ВНЗ опублікував у 1983 році американський журнал US News & World Report. Цей рейтинг базується на наступних критеріях: 1) репутація; 2) вступний конкурс; 3) науковий потенціал професорсько-викладацького складу; 4) фінансові ресурси; 5) задоволеність студентів [10]. З огляду на це, рейтинг сприяє тому що, абітурієнт при вступі в ВНЗ обирає не стільки спеціальність, скільки престиж закладу. Очевидно, що він матиме можливість впливати на свою професійну підготовку у ВНЗ шляхом побудови власної освітньої траєкторії. У подальшому рейтинговий аналіз ВНЗ набув поширення у Росії [10]. В Україні проводились дослідження з кваліметрії вищої освіти, однак інформація про наявність відповідної методики визначення рейтингів ВНЗ з'явилась лише на початку 1997 р.

На сьогодні до найвідоміших світових рейтингів відносять ARWU-500 Шанхайський університет (2003); THES (спільно з компанією QS) (2004); Webometrics (2004) [5;6]. Зазначимо, що провідні корпорації світу, як правило, орієнтуються на результати двох

найбільш впливових міжнародних рейтингів - THE QS World University ranking, який є освітнім додатком до британської газети The Times, і ARWU, розроблений фахівцями Шанхайського університету. Розглянемо один з найпопулярніших рейтингів, який щорічно готує Інститут вищої освіти Шанхайського університету в Китаї. Він побудований на основі чотирьох базових критеріїв, важливість яких виражена в кількісному (відсотковому) показнику: якість освіти – 10 %; якість викладачів-професорів – 40 %; результати наукових досліджень – 40 %; академічна успішність відповідно до статусу (типу) закладу – 10%.

Чільні позиції і загалом 37 місць посідають університети США. Канада представлена – 2, Європа – 9 і Японія – 2 університетами. Якщо проаналізувати ці 37 університетів з 50 найкращих, то серед них найвідоміші: Гарвард, МІТ, Йейль, Стенфорд, Принстон, Колумбія, Університет штату Каліфорнія в Берклі.

Характерними ознаками діяльності цих університетів є:

- 1) автономія і відповідальність за всі аспекти діяльності;
- 2) пріоритет наукових досліджень над викладанням за підручниками;
- 3) сильні магістерські й докторські програми, що базуються винятково на дослідницькій роботі (Ph.D. Programs);
- 4) прозора система швидкого кар'єрного зростання (Tenure track);
- 5) розгалужена експертна мережа, що забезпечує рецензування і професійну оцінку всіх робіт (Peer review process);
- 6) об'єктивні критерії оцінки якості праці, що базуються на прозорій світовій системі критеріїв;
- 7) відповідність якості й результатів досліджень посадам і грошовій компенсації;
- 8) незалежність і відповідальність професорів.

Т а б л и ц я 1

Порівняльна таблиця критеріїв міжнародних рейтингів за назвами рейтингів

<i>ARWU</i>	<i>QS</i>	<i>Webometrics</i>
Випускники лауреати Нобелівської або Філдівської премії (10%)	Академічна репутація закладу (40%)	Розмір (Size): кількість сторінок, які видають на пошуковий запит 4 пошукові системи: Google, Yahoo, Live Search і Exalead (20%)
Співробітники-лауреати Нобелівської або Філдівської премії (20%)	Відсоток працевлаштування студентів з отриманої спеціальності (10%)	Помітність (Visibility): загальна кількість унікальних зовнішніх посилань на ресурс, які можливо отримати лише через пошукові системи Yahoo, Live Search і Exalead (50%)
Часто цитовані дослідники у 21 категорії (20%)	Кількість посилань на роботи, виконані співробітниками ВНЗ, в роботах інших учених (20%)	“Вагомі файли” (Rich Files): файли формату pdf, ps, doc, pptb розміщені на сайті університету (15%)
Статті опубліковані в журналах Science або Nature (20%)	Кількість викладачів, що припадає на одного студента (20%)	Цитованість: кількість документів і цитат з кожного домену (15%)
Статус (тип) університету (10%)	Частка іноземців серед ВНЗ (5%)	
Індекси цитування і індекси провідних журналів (20%)	Частка іноземців на факультеті ВНЗ (5%)	

Проблема рейтингів вищих навчальних закладів досить широко обговорюється в Україні. Аналізуючи вітчизняний досвід рейтингування, бачимо, що Україна не входить до жодного міжнародного рейтингу університетів. Основними проблемами, на думку

дослідників М. З. Згуровського, В. І. Лугового, С. М. Ніколаєнка, М. Ф. Степка, В. А. Ямкового є наступні: інертність вітчизняної освіти, інформаційний розрив зі світовими процесами, недостатня кількість наукових публікацій представників ВНЗ у міжнародних джерелах; недостатня розробленість та неузгодженість критеріїв оцінювання тощо [2; 5; 6; 11].

Свою історію вітчизняний рейтинг вищих навчальних закладів розпочав з 2000 року. Найбільш відомими є такі національні рейтинги: “Софія Київська”, “Топ-200 Україна”, “Компас” та рейтинг МОН 2007-2009 рр.

Проект “Софія Київська” започатковано 2000 року. Рейтинг публікується з 2003 року; наразі оприлюднено результати 2003-2005 років і 2007 року. Він визначається за інтегрованим показником, який базується на оцінках, отриманих за результатами опрацювання молоді, та за висновками експертних інтерв'ю. Критерії рейтингу наступні: імідж, рівень викладання, матеріально-технічне забезпечення, конкурентоспроможність випускників, міжнародні зв'язки. Однак рейтинг “Софія Київська”, на думку громадськості, дає розуміння про різні аспекти функціонування вищих навчальних закладів серед абітурієнтів та експертів, а не є оцінкою реальної ситуації. Тобто він показує, наскільки той чи інший вищий навчальний заклад є привабливим для абітурієнтів та ефективним з точки зору експертів, а не те, наскільки успішно вищий навчальний заклад здійснює свою діяльність на практиці.

МОН України з 2004 року проводить власне експериментальне ранжування вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації. Для оцінки вищих навчальних закладів використовуються показники десяти категорій (тематичних напрямів): презентація здобутків на міжнародному рівні, презентація здобутків на національному рівні, доступ, організаційна структура та управління, науково-педагогічний потенціал, підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів, інтеграція вищої освіти і науки, результативність підготовки фахівців, фінансові ресурси, інформаційні ресурси і навчальна та соціальна інфраструктура. Результати рейтингу вищих навчальних закладів України, проведеного Міністерством освіти і науки України, представлені за різними групами: класичні університети; технічні; технологічні; педагогічні; приватні та ін. Єдиного зведеного рейтингу для університетів усіх груп МОНУ не пропонує [9; 11].

Рейтинг вищих навчальних закладів за рівнем задоволеності освітою “Компас” був першим проектом ініційованим і профінансованим Компанією “СКМ” за підтримки Фонду “Розвиток України”. Перший проект рейтингу вищих навчальних закладів “Компас” був ініційований у 2008 році і став першим національним рейтингом, який ґрунтується на думці роботодавців про відповідність знань і навичок випускників вітчизняних вищих навчальних закладів запитам ринку праці. Лідерами рейтингу стали вищі навчальні заклади, де якість навчання, на думку молодих фахівців і роботодавців, має найбільшу практичну цінність і відповідає вимогам реального сектора економіки, а також гарантує випускникам надійні перспективи працевлаштування з гідною оплатою праці й можливостями кар'єрного зросту. Зазвичай рейтинг вищих навчальних закладів “Компас” здійснює ранжування серед закладів III – IV рівнів акредитації, що здійснюють підготовку наступних фахівців: бізнес/економічні спеціальності, юриспруденція, інженерні/технічні спеціальності, інформаційні технології (ІТ), архітектура/будівництво. Відзначимо два ключових критерії рейтингу: сприйняття роботодавцями якості освіти в українських вищих навчальних закладів та задоволеність випускників вищих навчальних закладів отриманою ними освітою і можливістю застосування її в трудовій діяльності [8].

2010 року рейтинг вищих навчальних закладів “Топ-200 Україна” проводиться вже вчетверте, починаючи з 2005 року. Виконавцем проекту “Визначення рейтингів кращих 200 вищих навчальних закладів України” виступила кафедра ЮНЕСКО “Вища технічна освіта, прикладний системний аналіз та інформатика” (Україна). Основою методології рейтингу “Топ-200 Україна” є адаптована методологія Шанхайського рейтингу. Щоб

забезпечити об'єктивність рейтингу використовуються кількісні показники, але думка експертів не враховується. Діяльність вищого навчального закладу визначалася з допомогою загального індексу рейтингової оцінки – I_z . Цей індекс є інтегральним і визначається трьома комплексними критеріями (індексами): $I_z = I_{np} + I_n + I_{mv}$, де I_{np} – індекс якості науково-педагогічного потенціалу; I_n – індекс якості навчання; I_{mv} – індекс міжнародного визнання. Окрім загальної рейтингової таблиці для найкращих 200 вищих навчальних закладів, визначено рейтинги за групами університетів: класичні; технічні та ін. “Топ-200 Україна” (2009) представляють на перших 10 позиціях Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, Національний гірничий університет, Дніпропетровський національний університет, Національний університет “Кієво-Могилянська академія”, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Донецький національний університет.

Висновки. Робота з приводу ранжування і розробки методології вітчизняних рейтингів триває, не зважаючи на відсутність університетів України у переліку провідних міжнародних вищих навчальних закладів. Як приклад вкажемо, що Міністерством освіти і науки України видано наказ від 24 грудня 2009 року № 1185 “Про апробацію системи рейтингового оцінювання діяльності вищих навчальних закладів у 2008/09 навчальному та 2009 календарному роках” [11]. Застосування ранжування вищих навчальних закладів потрібне абітурієнтам та їх батькам для вибору вищого навчального закладу, адміністрації вищого навчального закладу для ефективного адміністрування; роботодавцям для вибору якісної робочої сили; уряду та політикам для формування стабільної нормативно-правової бази, забезпечення адекватності ринку освітніх послуг та ринку праці.

Отже, рейтингова система в принципі повинна задовольняти всіх споживачів освітніх послуг та організаторів вищої освіти. Очевидно, що ранжування ВНЗ працює як механізм активізації діяльності освітніх інституцій. Подальшого дослідження і вивчення потребує проблема удосконалення існуючої методики визначення рейтингів ВНЗ, а також створення банку інформаційних паспортів навчальних закладів. Добрим досвідом є практичні напрацювання науковців Харківського національного університету радіоелектроніки під керівництвом професора Терзіяна В. Я. щодо інформаційного порталу на базі онтологічного підходу з метою менеджменту та оцінки освітніх ресурсів України, яким передбачається розробка розподіленої системи реєстрації організаційних, людських, інформаційних і матеріально-технічних ресурсів.

Використана література:

1. Вікторов В. Г. Управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз) / В. Г. Вікторов. – Дніпропетровськ : Пороги, 2005. – 286 с.
2. Загірняк М. Перспективи системи ранжування вищих навчальних закладів України / М. Загірняк, С. Сергієнко // Вища школа. – 2009. – № 9. – С. 59-66.
3. Здійснення процедур акредитації, ліцензування та рейтингування вищих навчальних закладів України з використанням онтологічного підходу: навчально-методичний посібник / [В. Д. Шинкарук, М. В. Михайліченко, М. Ф. Бондаренко та ін.]. – Харків : ХНУРЕ, 2008. – 112 с.
4. Значення рейтингів / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://euroosvita.net/?category=21&id=235>
5. Згуровський М. Світовий досвід оцінювання університетських рейтингів / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kampus.com.ua/index.php?>
6. Красовська О. Ю. Рейтинги вищих навчальних закладів як інструмент оцінки міжнародної конкурентоспроможності національних освітніх систем / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2010_1_2/22.pdf
7. Поза конкуренцією: чому українські університети не потрапляють в рейтинги провідних ВНЗ світу / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nauka.in.ua/news/articles/article_detail/3839
8. Рейтингова оцінка ВНЗ: Міжнародний та український досвід / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.yourcompass.org/>

9. Рейтинг МОН -2007. Ранжування університетів – крок до відкритості та прозорості вищої освіти / Інформаційні матеріали МОН України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/abitur/entrance/ratings/19.html>
10. *Фиапшев Б. Х.* Образовательные стандарты, автономия высшей школы, академические свободы : монография / Б. Х. Фиапшев. – М. : Народное образование, 2007. – 214 с.
11. *Ямковий В.* Аспекти оцінювання релевантності системи ранжування вищих навчальних закладів [Текст] / В. Ямковий // Вища школа : науково-практичне видання. – 2009. – № 6. – С. 14-38.

Михайличенко Н. В. *Рейтинг как механизм оценивания качества образовательных услуг.*

В статье рассмотрен рейтинг как механизм регламентации деятельности высших учебных заведений и системы обеспечения качества образования. Анализируется мировой опыт рейтинговой системы оценки университетов, установлены основные критерии рейтингов. Дана характеристика современному состоянию высшего образования Украины и возможным путям вхождения отечественных ВУЗов в мировую систему рейтингов.

Ключевые слова: *качество высшего образования, рейтинг, критерии рейтингов, мировые рейтинги, типы отечественных рейтингов, государственная аккредитация, признание.*

Mykhailichenko M. V. *Ranking as a mechanism of assessment of education service quality.*

In this article the ranking as a mechanism for regulation of the activity of higher education institutions and the system of quality assurance has been proved. The international experience of the university ranking system has been analyzed and the basic ranking criteria have been established. The current state of higher education in Ukraine and the possible ways of the Ukrainian universities getting into the world rating system has been characterized.

Keywords: *quality of higher education, ranking, ranking criteria, world rankings, types of home rankings, state accreditation, recognition.*

Молодиченко В. В.
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

У статті розглядається поняття “творчої діяльності” та визначається роль професійної діяльності учителя щодо розвитку творчих здібностей учнів, свідомої самоактуалізації та вмінь самокерування пізнавальним процесом.

Ключові слова: *майбутній вчитель, творча діяльність, особистість учня, творчі здібності, креативність.*

Сучасні соціально-економічні і політичні зміни, що відбуваються в Україні, пов’язані зі становленням демократії, переходом до ринкової економіки, пошуком духовних основ подальшого суспільного розвитку, вимагають радикальних перетворень у всіх сферах життя, що спиралися б на існуючий духовний, інтелектуальний потенціал народу і передбачали розвиток творчих можливостей кожної людини. Тому цілком слушно перед майбутніми педагогами виникають питання про те, яким чином розвивати творчі потенційні сили школярів, допомогти їм пізнати самих себе та навчити розуміти інших, а також у повній мірі використати свої природні можливості.

Творчість, як одне із злободенних питань, що відповідає найважливішим потребам сучасності, визначеним Національною доктриною розвитку освіти в Україні та Національною державною комплексною програмою естетичного виховання, розглядається як важлива умова формування багатогранної особистості, здатної творчо включатися в